

BULHARSKÁ ABECEDA

Bulharská abeceda má svůj základ ve staré cyrilici (přibližně z konce 9. století našeho letopočtu), ze které vycházejí i abecedy dalších pravoslavných slovanských národů (Rusů, Bělorusů, Ukrajinců, Srbů a Makedonců) a také některých jiných národů. Současná bulharská abeceda obsahuje 30 písmen (grafémů) seřazených podle daného pořádku. Kromě tzv. měkkého jeru (Ѣ - ер малък) mají všechna písmena svou hláskovou platnost, jak je patrné z následující tabulky. Grafém Ѣ označuje za určitých okolností měkkost předcházející souhlásky.

CVIČENÍ

1. Poslouchejte pozorně názvy jednotlivých písmen a příklady slov, v nichž se vyskytují. Opakujte je po učiteli.

(Příklady jsou voleny tak, aby se dané písmeno - a hláska - vyskytovaly podle možnosti na začátku slova. České překlady slov jsou omezeny jen na slova se stejným kořenem.)

Písmeno Hláska Příklad			Písmeno Hláska Příklad		
А а	a	агне jehně	П п	p	плач pláč
Б б	b	брат bratr	Р р	r	рак rak
В в	v	влак vlak	С с	s	сол sůl
Г г	g	глава hlava	Т т	t	точка tečka
Д д	d	дом dům	У у	u	увод úvod
Е е	e	езеро jezero	Ф ф	f	факт fakt
Ж ж	ž	жаба žába	Х х	ch	хлеб chléb
З з	z	земля země	Ц ц	c	цена cena
И и	i	име jméno	Ч ч	č	чай čaj
Й й	j	йод jód	Ш ш	š	шест šest
К к	k	книга kniha	Щ щ	št	щастие štěstí
Л л	l	лампа lampa	Ъ ъ	a	ъгъл úhel
М м	m	морѣ moře	Ь ь		шофьор šofér
Н н	n	нос nos	Ю ю	ju	юг jih
О о	o	орех ořech	Я я	ja	ягода jahoda

VÝSLOVNOST SAMOHLÁSEK

Bulharština má 6 samohlásek: a, e, и, o, y, ъ. Jejich výslovnost se liší v poloze přízvučné a nepřízvučné. Slovní přízvuk se tedy v bulharštině vyznačuje kromě dynamiky (zesílení přízvučné slabiky) a kvantitivy (prodloužení přízvučné slabiky) též rozdílem kvality samohlásky v přízvučné slabice oproti slabice nepřízvučné. Tento rys výrazně liší češtinu od bulharštiny. Dalším výrazným rozdílem mezi oběma jazyky je to, že bulharština má jen krátké samohlásky.

PŘÍZVUČNÝ VOKALISMUS

1. Výslovnost zadních samohlásek a, o, y v přízvučné poloze se v bulharštině v zásadě neliší od výslovnosti těchto hlásek v češtině, tedy [a, o, u].

Pravopisné poznámky:

1. Hlásky [a, o, u] se píší po tvrdých souhláskách jako a, o, y.
2. Po měkkých souhláskách se uvedené hlásky píší jako я, ю, у. Tyto grafémy (či jejich spojení) fakticky signalizují měkkost předcházející souhlásky, srov.: бял - bílý, люлка - kolébka, бульон - vývar.
3. Grafémy я, ю se vyskytují i na začátku slova a po samohláskách. Potom reprezentují spojení hlásky [j] a příslušné samohlásky, vyslovují se tedy [ja, ju], srov. яд - jed, юг - jih, тояга - hůl, боювам - bojovat.
4. Spojení [jo] se na začátku slova a po samohláskách píše jako ю, srov. mužská vlastní jména Йосиф, Йордан, Панайот.

2. O výslovnosti hlásky ъ viz str. 15.

3. Přední samohlásky e, и se v přízvučné poloze vyslovují v zásadě stejně jako příslušné hlásky české, tedy [e, i]. Rozdíly jsou v povaze předcházejících souhlásek, které jsou v této poloze změkčené (viz str. 20).

Jako foneticky nejvýraznější rozdíly uvedme pro Čechy nezvyklou poněkud změkčenou výslovnost skupin де, те, не, ди, ти, ни, které odpovídají českým skupinám *de, te, ne* i *dě, tě, ně* a *di, ti, ni* i *dy, ty, ny*, a měkkou výslovnost skupin ке, ге, хе, ки, ги, хи, srov.:

ден - den	x	дѣтски - dětský
тѣза - teze	x	тѣсен - těsný
не - ne	x	нѣжен - něžný
дим - dým	x	див - divoký
тил - týt	x	тих - tichý
нит - nýt	x	нищо - nic

кѣстен - kaštan	геврѣк - preclík	Хѣмус - Hemus
кисел - kyselý	гишѣ - přerážka	хитър - vuchytralý.

Stupeň změkčení se liší podle nářečních oblastí, zvýrazňuje se směrem od západu na východ bulharského území.

CVIČENÍ

2. Opakujte po učiteli. Všimněte si výslovnosti samohlásek a, o, y v přízvučné poloze:

a) po tvrdých souhláskách:

аз	já	бой	boj	друг	jiný
брат	bratr	брой	počet	дух	duch
ваш	váš	гост	host	душ	sprcha
враг	nepřítel	двор	dvůr	звук	zvuk
газ	plyn	дом	dům	кум	svatební svědek
глас	hlas	клон	odvětví	курс	kurs
дам	dám	кой	kdo	лук	cibule
длан	dlaň	кон	kůň	пуст	prázdný
здрав	zdravý	лош	špatný	рус	světlovlasý
знак	znak	мой	můj	сух	suchý
край	koniec	нов	nový	тук	tady
крак	poňa	нос	nos	ум	rozum
мач	zápas	плод	ovoce	чужд	cizí
наш	náš	пот	pot	чук	kladivo
праг	práh	род	rod	шум	hluk

b) po měkkých souhláskách a na začátku slova:

бял	bílý	бюст	busta
вѣра	víra	дѣла	kdoule
грѣх	hřích	ключ	klíč
дѣл	podíl	люлька	kolébka
смѣх	smích	люг	pálivý
сняг	sních	тютюн	tabák
яд	jed	юг	jih

гѡл	louže	шофѡр	řidič	йод	jód
гѡн	druh kůže	актѡр	herec	йон	iont
къѡрав	slepý	трянѡр	trenér	йѡга	jóga
къѡшк	veranda	фризѡр	kadeřník	Йордан	vl. jméno
къѡшѣ	roh, kout	Гѡте	Goethe	Панайѡт	vl. jméno

(Spojení ѡ a йѡ se vyskytují ve slovech cizího původu, v prvním sloupci jsou uvedeny turcismy, v dalších internacionalismy.)

3. Opakujte po učiteli. Všimněte si výslovnosti souhlásek před přízvučnými samohláskami е, и:

век	století	вид	vzhled
герб	erb, znak	вик	výkřik
две	dvě	гипс	sádra
ден	den	дим	kouř
кекс	bábovka	жив	živý
лев	leva (měna)	ким	kmín
лед	led	лист	list
мед	med i měď	миг	okamžik
пет	pět	мир	mír
реч	řeč	низ	řada
те	oni	син	syn
тел	drát	ти	ty
цел	cíl	тих	tichý
чест	čest	три	tři
шест	šest	чист	čistý
хѣлий	hélium	химн	hymna

4. Čtěte následující slovní spojení. Korigujte svou výslovnost podle učitele:

ваш брат	váš bratr	наш дом	naš dům
здрав плод	zdravé ovoce	сух двор	suchý dvůr
друг ключ	jiný klíč	лош враг	zlý nepřítel
мой гост	můj host	нов сняг	nový sníh
аз давам	já dávám	пуст къошк	prázdný altán
лют лук	pálivá cibule	чужд глас	cizí hlas
рус актър	světlovlasý herec	бял дим	bílý dým
мой дял	můj díl	тих смях	tichý smích
чист хелий	čisté hélium	твой син	tvůj syn
бял лед	bílý led	кой курс	který kurs
бюст от гипс	busta ze sádry	лош кон	špatný kůň
три плюс пет	tři plus pět	шест плюс две	šest plus dvě

дискретно
нас - 30
упражня
азбука

NEPŘÍZVUČNÝ VOKALISMUS

↓ 20 год. - теория
упр. 15, 6, 7
24-12

1. V nepřízvučné poloze se u bulharských samohlásek v různé míře stírá rozdíl mezi hláskami vysokými [и, ъ, у] a jim odpovídajícími nízkými [е, а, о]. V zásadě jde o posun výslovnosti hlásky nízké směrem k příslušné hlásce vysoké. Tento jev se nazývá **kvalitativní redukce**.
2. Největší sblížení (vlastně splývání) nastává u dvojice [а - ъ], menší u dvojice [о - у]. V nepřízvučné poloze reprezentuje obě hlásky vždy jen jedna varianta, která je svou výslovností blízká k příslušné hlásce vysoké (ъ, у), nebo je s ní shodná. O výslovnosti hlásky ъ viz str. 15.
3. Míra sblížení je nejmenší ve dvojici [е - и], u které lze ve spisovné bulharštině akusticky obě hlásky rozlišit i v nepřízvučné poloze. V běžně mluvené řeči však je pro cizince tento rozdíl někdy těžko postižitelný.
4. Stupeň kvalitativní redukce závisí také na poloze slabiky vzhledem k přízvuku ve slově: nejslabší je v první předpřízvučné slabice, nejsilnější je ve slabikách popřízvučných. Stejně tendence se projevují i u redukce kvantitativní (stupeň zkrácení a zeslabení nepřízvučné samohlásky).

Pravopisná poznámka: V písmu se nepřízvučné samohlásky označují stejnými grafémy jako samohlásky přízvučné, tedy a, e, и, o, y, ъ, respektive я, ю, ъо.

CVIČENÍ

X 5. Opakujte po učiteli. Všimněte si výslovnosti samohlásek v nepřízvučné poloze:

a) v předpřízvučné slabice:

апарат	přístroj	водород	vodík	культура	kultura
балкан	pohoří	господин	pán	лунá	měsíc
врата	dveře	готов	hotový	результат	výsledek
глава	hlava	контроль	kontrola	рубин	rubín
магазин	obchod	око	oko	удостоить	poctít
квадрат	čtverec	отбор	tým	упорит	úporný
намалываю	snížovat	подготовка	příprava	урок	lekcce
пазар	trh	положительен	kladný	ускорен	zrychlený
параграф	paragraf	посёлка	směť	услуга	služba
разкажи	vyravnuj	свобода	svoboda	художник	malíř

детё	dítě	игла	jehla
небё	nebe	игра	hra
чтё	čte	искра	jiskra
декември	prosinec	билет	lístek
тебешир	křída	письмо	dopis
телефон	telefon	диригент	dirigent
инженёр	inženýr	зелён	zelený
петёл	kohout	лепило	lepidlo

X b) v popřízvučné slabice:

баба	babička	майка	matka
драма	drama	нямам	nemít
застана	stanout	падам	padat
казвам	říkat	работа	práce
крачка	krok	чаша	sklenička

ка:о схема тема

дѡктор	doktor	градус	stupeň
мѡркѡв	mrkev	каучук	kaučuk
ѡтговор	odpověď	минус	minus
основно	důkladně	мускул	sval
ѡстров	ostrov	надѡлу	dolů
пѡмощ	pomoc	ѡтзвук	ohlas
свѡйство	vlastnost	правнук	pravnuč
скѡрост	rychlost	тѡтул	titul
дѡход	příjem	кѡнсул	konzul
множество	množství	фѡрмула	formule

ѡсен	podzim	Пѡрин	Pirin
сѡдем	sedm	пѡдпис	podpis
врѡме	čas	ѡзпит	zkouška
ѡме	jméno	лѡлия	lilie
мѡсец	měsíc	жѡлище	obydlí
пѡсен	píseň	учѡлище	škola
мѡбел	nábytek	рѡчник	slovník
дѡнем	ve dne	Вѡдин	Vidin

X c) po samohláskách a měkkých souhláskách:

бѡня	koupelna	сѡнѡ	modré	любѡв	láska
кѡхня	kuchyň	бѡтѡ	(oslovení)	пѡлюс	pól
лѡля	teta	лѡжлѡ	lhář	сюжѡт	syžet
пѡдя	píd'	пѡтлѡ	kohoutek	ѡхлюв	hlemýžď
стѡя	místnost	Пѡтѡ	Pěta	юздѡ	uzda.

X 6. Čtěte následující slovní spojení. Korigujte svou výslovnost podle učitele:

намалѡвам дѡход	snižovat příjem
удостоѡ с тѡтла	poctít titulem
пѡдготѡвка за урѡк	příprava na lekci
положитѡлен резултѡт	kladný výsledek
ускорѡна пѡмощ	urychlená pomoc
разкажѡ за любѡвтѡ	vyprávěj o lásce
контрѡл на скорѡстѡ	kontrola rychlosti
пѡдам надѡлу	padat dolů

кѡзвам фѡрмула
свѡйство на кѡучука
нѡймам рѡбота
сюжет на драмата

říkat formuli
vlastnost kaučuku
nemít práci
syžet dramatu.

ѡсенен дѡн
три игли
ѡсен и зима
четѡ и пише
седем и девет
вие сте инженер
името Емилия
лесна песен
дѡн или мѡсец
четири телефѡна

podzimní den
tři jehly
podzim a zima
čte a píše
sedm a devět
vy jste inženýr
jméno Emilie
lehká píseň
den nebo měsíc
čtyři telefony.

7. Čtěte pozorně dvojice slov se nepřívzvučnými samohláskami. Svou výslovnost korigujte podle učitele:

морѡ - мустѡк
полѡ - пушѡч
обѡр - урѡк
росѡ - рубин
мнѡго - дѡлу
писѡец - певѡц
лѡсен - лисица
езѡк - идѡя
имѡ - всѡки
детѡ - Димѡтър

moře, knír
pole, kuřák
chlév, lekce
rosa, rubín
mnoho, dolů
hrot pera, zpěvák
snadný, liška
jazyk, idea
jméno, každý
dítě, Dimitr

8. Přečtěte následující věty. + dikтовка

1. Мѡят брат нѡйма време. 2. Товѡ е подготѡвка за вѡтори урѡк. 3. Днѡс е тѡх ѡсенен дѡн. 4. Чѡшкият езѡк не ѡ лесен. 5. Твѡят син вѡче четѡ и пише мнѡго добрѡ. 6. Вие сте инженер, а Емилия е лѡкарка. 7. Нѡшият гѡст е от Сѡфия. 8. Разкажи ни за вас. 9. Всѡки дѡн имам рѡбота. 10. Господин Иванѡв, нѡimate ли по-голѡм кѡфар? 11. Не стѡй пред чѡжд праг!

VÝSLOVNOST HLÁSKY Ъ (TVRDÝ JER)

Svou výslovností je hláska [ɚ] blízká temnému hrdelnému a, vyslovenému jen s mírně otevřenými ústy. Její výslovnost je co do kvality stejná jak v poloze přízvučné, tak i nepřízvučné, rozdíl spočívá jen v kvantitě. Podle místa tvoření je to hláska střední středová. Fonologicky je charakterizována jako zadní vysoká nezaokrouhlená hláska. Foneticky se přepisuje jako [ə] (srov. obdobnou hlásku v angličtině).

Pravopisné poznámky:

1. Hláska [ɚ] se označuje písmenem ъ. - ва ъ, - а - димитар
2. V následujících mluvnických tvarech se píše podle historického pravopisu а (po tvrdých souhláskách) nebo я (po měkkých souhláskách a po samohláskách), ačkoli se vyslovuje vždy [ɚ] v poloze přízvučné i nepřízvučné:
 - a) v koncovkách 1. os. j.č. a 3. os. mn. č. přítomného času sloves 1. a 2. konjugace (časování), viz str. 53 a následující:

четѣ, четѣт - čtu, čtou	пѣша, пѣшат - píše, píšou
дѣлѣ, дѣлѣт - dělím, dělím	мѡлѣ, мѡлѣт - prosím, prosím
стоѣ, стоѣт - stojím, stojí	шѣя, шѣят - šiju, šijou
 - b) ve tvarech tvrdých podstatných jmen m. r. s krátkým členem a ve tvarech měkkých podstatných jmen m. r. se členem, viz str. 58:

градѣ, градѣ - město	закѡн, закѡна - zákon
дѣн, дѣнѣ, дѣнѣт - den	край, краѣя, краѣят - konec
 - c) ve tvarech přídavných jmen m. r. se členem, viz str. 59:

син, сѣнѣя, сѣнѣят - modrý	мѡрски, мѡрскѣя, мѡрскѣят
----------------------------	---------------------------

CVIČENÍ

9. Opakujte po učiteli. Všímejte si výslovnosti hlásky ъ:

a) jednoslabičná slova s ъ:

бѣз	bez černý	кѣс	krátký	сѣд	soud
дѣб	dub	лѣч	parpsek	сѣм	jsem
дѣжд	děšť	мѣж	muž	сѣн	sen
зѣб	zub	пѣт	cesta	сѣщ	stejný

b) víceslabičná slova s přízvučným ъ:

бѣда	budu	мѣка	trápení	стѣпка	krok
вѣздух	vzduch	пѣлен	plný	какѣв	jaký
дѣно	dno	пѣтник	cestující	такѣв	takový

c) slova s nepřízvučným ъ:

вѣпрѣс	otázka	кѣмѣк	kámen
дѣщерѣ	dcera	мѣлѣк	malý
мѣгла	mlha	мѣзѣк	mozek
сѣбитие	událost	недостѣтък	vada
сѣвѣт	rada	нѣкакѣв	žádný
сѣстѣв	složení	ѣгѣн	oheň
сѣюз	svaz	тѣжѣк	těžký

d) slova s ъ ve stejnoslabičném postavení s p (ѣр, рѣ):

врѣх	vrchol	прѣв	první	вѣтѣр	vítr
врѣхѣт	ten vrchol	пѣрви	první	лѣтѣр	litr
грѣб	záda	прѣст	prst	мѣтѣр	metr
грѣбѣт	ta záda	смѣрт	smrt	минѣстѣр	ministr
грѣк	Řek	сѣрцѣ	srdce	Пѣтѣр	Petr
грѣрци	Řekové	тѣвѣрд	tvrdý	теѣтѣр	divadlo
дѣрвѣ	strom	четѣвѣрти	čtvrtý	цѣнтѣр	střed

e) slova s ъ ve stejnoslabičném postavení s л (ѣл, лѣ):

бѣлгарин	Bulhar	мѣсѣл	myšlenka	плѣх	potkan
вѣлна	vlna (ovčí)	плѣтност	hustota	сѣлзѣ	slza
дѣлбѣк	hluboký	пѣлна	plná	хѣлм	kopec
дѣлг	dluh	слѣнце	slunce	спектѣкѣл	představení

f) některá další obtížná slova:

вѣздѣхна	vzdychnout	сѣдѣржѣм	obsahovat
дѣлѣг	dlouhý	сѣдѣржѣние	obsah
мѣртѣв	mrtvý	ѣгѣл	roh, úhel
	капитѣлизѣм	kapitalismus	
	мехѣнизѣм	mechanismus	
	оргѣнизѣм	organismus	

10. Opakujte po učiteli následující věty a slovní spojení.

първа стъпка	první krok
тежък дял	těžký úděl
дълъг път	dlouhá cesta
пълен състав	úplné složení
твърд камък	tvrdý kámen
малък мозък	malý mozek
от дъжд на вятър	tu a tam, občas
пътят към Етар	cesta do Etaru
център на повърхността	střed povrchu;

X Спектáкълът се състои в театър.	To představení se konalo v divadle.
Пътникът търси съвет.	Cestující hledá radu.
Сложи ръка на сърцето си.	Dej si ruku na srdce.
Петър също тръгва.	Petr také odjíždí.
Дщеря му завършва четвърти курс.	Jeho dcera dodělává čtvrtý ročník.
Механизмът съдържа въздушен филтър.	Mechanismus obsahuje vzdušný filtr.
Първите слънчеви лъчи.	První sluneční paprsky.
Събитието ще бъде върхът на сезона.	Ta událost bude vrcholem sezóny.
Министърът се обръща към ръководителите.	Ministr se obrací na vedoucí.

11. Opakujte po učiteli následující mluvnické tvary. Věnujte pozornost správné výslovnosti členu u podstatných a přídavných jmen a koncovek u sloves:

a) podst. jm. m. r. - tvary se členem

глас	гласа, гласът	hlas
град	града, градът	město
мъж	мъжа, мъжът	muž
син	сина, синът	syn;
балкан	балкана, балканът	pohoří
език	езика, езикът	jazyk
закон	закона, законът	zákon
народ	народа, народът	národ
герой	героя, героят	hrdina

учител	учителя, учителят	učitel
ден	деня, денят	den
път	пътя, пътят	cesta

b) přídavné jm. m. r. - tvary se členem

богат	богатия, богатият	bohatý
висок	високия, високият	vysoký
детски	детския, детският	dětský
селски	селския, селският	venkovský

c) sloveso 1. os. j. č. a 3. os. mn. č.

мълча, мълчат	mlčím, mlčí	взема, вземат	vezmu, vezmou
държа, държат	držím, drží	започна, започнат	začnu, začnou
чета, четат	čtu, čtou	кажа, кажат	řeknu, řeknou
раста, растат	rostu, rostou	мога, могат	můžu, můžou

благодаря, благодарят	děkuji, -jí	видя, видят	vidím, vidí
вървя, вървят	jdu, jdou	говоря, говорят	mluvím, mluví
следя, следят	sleduji., -jí	живя, живеят	žiju, žijou
стоя, стоят	stojím, stojí	работя, работят	pracuju, pracujou

12. Čtěte následující dvojice slov. Věnujte pozornost výslovnosti hlásek

a a ъ. Korigujte svou výslovnost podle učitele:

дам - дъб	dát, dub	камък - смяна	kámen, směna
глас - льч	hlas, paprsek	малък - нямам	malý, nemít
мач - мъж	zápas, muž	огън - тъкан	oheň, tkanina
дял - дъжд	díl, déšť	майка - никакъв	matka, žádný
бряг - гръб	břeh, záda	върху - сарма	na, závitek

състав	- балкан	složení, pohoří
мъгла	- врата	mlha, dveře
въпрос	- глава	otázka, hlava
дъщеря	- апарат	dcera, přístroj
съжаление	- параграф	lítost, paragraf

VÝSLOVNOST SAMOHLÁSKOVÝCH SKUPIN

Výslovnost samohláskových skupin v bulharštině není pro Čechy obtížná. Bulharský pravopis přesně odlišuje spojení typu [samohláska - j -samohláska] a [samohláska - samohláska]. V prvním případě stojí na druhém místě ve skupině grafémy я, ю, йо, které signalizují mezi oběma samohláskami přítomnost hlásky j, např.:

приятел - přítel	стая - místnost
воювам - bojovat	прояснение - vyjasnění.

V druhém případě jde o spojení bez jotace, tedy např. ое, юо, ау: поезия - poezie, акционер - akcionář, научен - vědecký. Tento druhý typ samohláskových skupin se vyskytuje často v cizích slovech. Pro výslovnost samohlásek ve skupinách platí stejná pravidla jako pro jiné samohlásky jak v poloze přízvučné, tak i nepřízvučné. Přízvuk může v samohláskových skupinách stát jak na první samohlásce, tak i na druhé.

CVIČENÍ

13. Opakujte po učiteli. Všimněte si výslovnosti samohláskových skupin s jotací a bez ní:

армия	armáda	поет	básník
състояние	stav	поискам	požádat
проверявам	projevovat	заяк	zajíc
воювам	bojovat	национален	národní
играя	hrát	приема	přijmout
преяждам	přejídat se	театър	divadlo
вливание	vliv	геолог	geolog
вероятност	pravděpodobnost	пиеца	hra
съюз	svaz	идеен	ideový
крива	ukrývat	вие	vy
идея	idea	ноември	listopad
гимназия	gymnázium	реализъм	realismus
пея	zpívat	социален	sociální
бия	bít	проанализирам	proanalyzovat

VÝSLOVNOST NĚKTERÝCH SOUHLÁSEK

Výslovnost tvrdých souhlásek v bulharštině není pro Čechy obtížná, většina z nich se shoduje se souhláskami českými.

Základním rozdílem je palatalizace souhlásek před e a и (viz též str. 8n. a cvičení 3 a 5) a značný rozsah měkkostní korelace. Kromě hlásek ж, ш, ч, дж a дз, které nemají příslušnou měkkou hlásku, a й, které je vždy měkké, tvoří všechny ostatní souhlásky dvojice, které se liší jen tvrdostí a měkkostí. Tato jejich vlastnost je patrná jen před zadními samohláskami a, o, y, (viz též str. 8 a cvičení 2b), před e a и se vyskytují palatalizované (změkčené) varianty souhlásek. Měkkost souhlásek, jak již bylo řečeno, není tak výrazná jako např. v ruštině a její intenzita stoupá směrem od západu na východ bulharského území.

Poznámka: Měkkost souhlásek se v písmu signalizuje grafémy pro následující samohlásky, tedy я, ьо, ю, srov. též poznámka 2 na str. 8.

Bulharština má oproti češtině několik rozdílných souhlásek. Jsou to: шт [št], дз [dz], дж [dž], srov. щастие (šťěstí), дзифт (černá smola), джод (kapsa). Tím se rozšiřuje v bulharštině i počet souhláskových dvojic s rozdílem ve znělosti a neznělosti o páry ц - дз, ч - дж. Znělostní korelace se jinak od češtiny neliší.

Poznámka: Hlásky дз a дж se píší spřežkově. Znělostní asimilace souhlásek se v pravopise stejně jako v češtině neodráží.

Dalším podstatným rozdílem mezi bulharským a českým konsonantismem je nepřítomnost slabikotvorných souhlásek v bulharštině. Českým slabičným hláskám r, l, odpovídají v bulharštině spojení těchto hlásek s hláskou ь. Poloha hlásky ь vzhledem k р a л je dána tak, aby skupina byla stejnoslabičná, t. j. následuje-li skupina souhlásek ь se přesouvá za р a л. Pravidlo má ovšem četné výjimky (srov. též cvičení 9 d, e).

Příklady: първи (první) пръст (prst)
мълча (mlčet) сплъстѣвам се (plstnatět),

Podobně se spojuje s hláskou ь též souhláska м, např. организъм (organismus), srov. též cvičení 9 f.

CVIČENÍ

14. Opakujte po učiteli. Všimněte si specifických rysů bulharského konsonantismu.

тих ден	tichý den
днешен вестник	dnešní noviny
преден ъгъл	přední roh
сериозен белег	závažný znak
свещен дълг	svatá povinnost
хляден предмет	tisící předmět
всякаква мярка	každé opatření
пълен джоб	plná kapsa
цял обяд	celý oběd
бял зюмбюл	bílý hyacint

15. Přečtěte následující text. Opravujte svou výslovnost podle připomínek učitele.

София е столица на Република България. Тя е разположена на север от планината Витоша. Градът е един от най-старите в Европа и има богата история. Първото име на София е Сердика, по-късно се казва Средец. Името София, което означава "мъдрост", градът получава по името на църквата "Света София". Днес София е голям град с над един милион жители. Тя е политически, административен, промишлен и културен център на страната. София е известна и с хубави паркове и градини, с минерални извори и запазени исторически паметници.

столица <i>f.</i> hlavní město	жител <i>m.</i> obyvatel
разполагам се -аш <i>ned.</i> rozkládat se	промишлен <i>adj.</i> průmyslový
означавам -аш <i>ned.</i> znamenat	център <i>m.</i> centrum, středisko
град <i>m.</i> město	страна <i>f.</i> země, stát
първи <i>num.</i> první	казвам се -аш <i>ned.</i> jmenovat se
име, имена <i>n.</i> jméno	известен <i>adj.</i> známý
късно <i>adv.</i> pozdě	хубав <i>adj.</i> krásný, hezký
получа -иш <i>dok.</i> dostat	градина <i>f.</i> zahrada
църква <i>f.</i> kostel, chrám	извор <i>m.</i> pramen
свети <i>adj.</i> svatý	запазен <i>adj.</i> zachovaný
голям <i>adj.</i> velký	паметник <i>m.</i> památka

HLÁSKOVÉ ALTERNACE

Stejně jako v češtině existuje i v bulharštině střídání určitých hlásek buď v rámci paradigmatu jednoho slova nebo při tvoření slov. Tyto alternace jsou výsledkem historického a fonetického vývoje obou jazyků a lze mezi nimi nalézt určité paralely. Uvedeme přehled nejčastějších alternací, které se opakují v materiálu této učebnice.

CVIČENÍ

16. Opakujte po učiteli. Všimněte si střídání hlásek ve dvojicích tvarů nebo slov a srovnávejte je s českými příklady. Uvědomujte si shody a rozdíly.

a) samohláskové alternace:

я - е (я se vyslovuje v přízvučné slabice následuje-li slabika se zadní samohláskou)

лято - лѣтен	léto - letní
вѣра - вѣрен	víra - věrný
бряг - бреговѣ	břeh - břehy
желязо - желѣзен	železo - železný
място - места	místo - místa
дясна - дѣсен	pravá - pravý
облякох - облека	oblékl jsem - obleču

е, ъ - 0

дѣн - дни	den - dny
ста́рец - ста́рци	stařec - starci
осем - осми	osm - osmý
чужденѣц - чужденци	cizinec - cizinci
нѣкѣт - нѣкти	nehet - nehty
мѣтър - мѣтри	metr - metry
механі́змъ - механизми	mechanismus - mechanismy
орѣл - орлов	orel - orlí
ясен - обясня	jasný - objasnit
добър - добрият	dobrý - ten dobrý
мисъл - мисля	mysl - myslet

ър, ъл - ръ, лъ (skupiny ръ, лъ se kladou tehdy, následuje-li skupina souhlásek a přesunuje-li se slabičná hranice až za první následující souhlásku, pravidlo má četné výjimky)

грѣк - гѣрци	Řek - Řekové
зѣрно - зѣрнце	zrno - zrníčko
дѣлг - длѣжник	dluh - dlužník
прѣв - прѣва	prvú - prvá
плѣня - плѣнка	plnit - náplň

b) souhláskové alternace:

к, г, х - ч, ж, ш

мѡга - мѡжеш	mohu - můžeš
пекѡ - печѡш	peču - pečeš
плѡча - плѡках	pláču - plakal jsem
лѣжа - лѣгах	lžu - lhal jsem
глѣх - заглушѡ	hluchú - zahlušit

к, г, х, - ц, з, с

рѡк - рѡци	rak - raci
кожѣх - кожѣси	kožich - kožichy
геолѡг - геолѡзи	geolog - geologové
словѡк - словѡци	Slovák - Slováci
рѣкѡ - рѣцѡ	ruka - ruce

с, з - ш, ж

пѣша - пѣсах	píšu - psal jsem
мѡжа - мѡзах	mažu - mazal jsem
рѣжа - рѣзах	řežu - řezal jsem
вѣржа - вѣрзах	vážu - vázal jsem

т, д, - ѡ

четѡ - чѡл	čtu - četl
плетѡ - плѡл	pletu - pletl
растѡ - рѡсъл, рѡсла	rostu - rostl, rostla
доведѡ - довел	dovedu - dovedl
ѡм - ѡл	jím - jedl
дѡм - дѡл	dám - dal

